

KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS

a Magyar Halgazdálkodási Operatív Program

c. dokumentum

STRATÉGIAI KÖRNYEZETI VIZSGÁLATÁHOZ

ÖSSZEFOGLALÓ

A kapcsolódó dokumentum hivatkozása:

Pálvölgyi T., Gábor J., Simon A., Szabó É.E. és Zentai S. 2015. Környezeti értékelés a Magyar Halgazdálkodási Operatív Program Stratégiai Környezeti Vizsgálatához. Env-in-Cent Kft., Budapest

A stratégiai környezeti vizsgálat előzményei, tárgya és célja

A Miniszterelnökség Agrár-Vidékfejlesztési Államtitkársága, mint a „Magyar Halgazdálkodási Operatív Program 2014-2020” c. dokumentum (továbbiakban: MAHOP, Program) felelős kidolgozója hivatalosan kezdeményezte a stratégiai környezeti vizsgálat (továbbiakban: SKV) lefolytatását és a környezeti értékelés elkészítését. Az SKV tárgya a „Magyar Halgazdálkodási Operatív Program 2014-2020” című dokumentum, melynek alapját az Európai Tengerügyi és Halászati Alap forrású halgazdálkodási politika, a Közös Halászati Politikáról szóló rendelkezések, valamint a Nemzeti Akvakultúra Stratégia képezik. Az SKV jellegét tekintve elsősorban javaslattevő eszköz, mely a MAHOP-pal kapcsolatos beavatkozások környezeti hatását szándékozik értékelni és javítani. Az SKV eljárás a MAHOP kidolgozásának keretében került lefolytatásra. A MAHOP-hoz készült **SKV végső célja egy olyan környezeti értékelés összeállítása, amely végrehajtható javaslatokat tesz a halgazdálkodási intézkedések környezeti teljesítményének javítására és a fenntartható fejlődés halgazdálkodási érvényesítésére.**

Az SKV kidolgozásának és egyeztetésének szervezése

A Miniszterelnökség az SKV kidolgozását és a folyamat lefolytatását független, az SKV témakörében járatos szakértőkre bízta (SKV Munkacsoport), a munkacsoport tevékenységét az Env-in-Cent Környezetvédelmi Tanácsadó Iroda Kft. koordinálta.

A kidolgozás során tett javaslatok hatása a Programra

A Miniszterelnökség nyílt és konstruktív hozzáállással segítette az SKV Munkacsoport tevékenységét és e pozitív hivatali magatartás számottevően hozzájárult ahhoz, hogy a környezeti értékelés elkészült. A MAHOP kidolgozói fokozott – a hivatali és jogszabályi kötelezettségeken messze túlnyúló – figyelmet fordítottak az SKV javaslatok „megértésére” és figyelembevételére, bár a döntési mechanizmus (azaz egy-egy javaslat elfogadása vagy elvetése) nem ismert az SKV készítői előtt. Összességében megállapítható, hogy a Miniszterelnökség az SKV Környezeti Értékelésben felvetett javaslatokat törekedett figyelembe venni és az SKV teljes folyamata során konstruktív, segítő hozzáállást tanúsított.

Az érintettek bevonása a környezeti értékelés kidolgozásába és véleményezésébe

A MAHOP kidolgozói a környezet védelméért felelős szerveket bevonták az egyeztetésbe, mind az SKV tematika, mind az SKV Környezeti Értékelés vonatkozásában. Az SKV Környezeti Értékelés és a MAHOP a társadalmi egyeztetési időszakban folyamatosan elérhető volt a kormány.hu honlapon. A felmerült javaslatokat mérlegeltük, és beépítettük SKV Környezeti Értékelés végleges változatába. A MAHOP-ot és az arról készült SKV Környezeti Értékelést megvizsgálta az Országos Környezetvédelmi Tanács, azokhoz észrevételt nem fűzött.

Az alkalmazott módszertan bemutatása

Az elemzési-értékelési módszertan arra korábban kidolgozott és alkalmazott megközelítésre épít, hogy a MAHOP stratégiai szintjét (céljait, célkitűzéseit) egy fenntarthatósági értékrendhez viszonyítjuk, míg a Program konkrétabb eszközeit és beavatkozásait egy környezeti teljesítményértékelési sémában vizsgáljuk. Ennek keretében:

- Meghatároztuk a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia¹ céljai alapján a fenntarthatósági célrendszert. A fenntarthatósági célrendszer természetesen nem tekinthető abszolút fenntarthatósági kinyilatkoztatásnak, és ennek alapján nem lehet „ítéletet” alkotni a fejlesztéspolitika fenntarthatósága fölött. Pusztán arra tekintjük alkalmasnak, hogy a célokat, mintegy relatív etalonhoz „mérjük”. A MAHOP céljainak a fenntarthatósági értékrendnek való megfelelését egy-egy standard hatásmátrixban vizsgáltuk.
- A MAHOP konkrétabb eszközeit és beavatkozásait egy **környezeti teljesítményértékelési** sémában vizsgáltuk, avégett, hogy képet kaphassunk arról, hogy az intézkedések miként felelnek meg egy - a negyedik Nemzeti Környezetvédelmi Programon, és más környezetvédelmi stratégiai dokumentumokon alapuló - környezeti, környezetpolitikai szempontrendszernek.

Megjegyezzük, hogy a módszertan nem a „környezetbarát - környezet károsító” dimenzióban kívánja a beavatkozásokat elhelyezni, hanem egy **analitikus javaslattevő eszköz**, amely konkrét útmutatást kíván nyújtani, hogy mely eszközöket, milyen vonatkozásban javasoljuk módosítani.

A MAHOP átfogó környezeti hatásai

A MAHOP végrehajtásának eredményeképpen valószínűsíthető, hogy a magyar halgazdaság olyan, a kormányzati szervek és a közvélemény által elismert speciális szektor lesz, amely az egészséges és biztonságos élelmiszertermelési funkcióján kívül hozzájárul a biodiverzitás fenntartásához, a vízhez kötődő rekreációs igények kielégítéséhez, a hatékonyabb vízgazdálkodáshoz, a természeti környezet és táj értékeinek növeléséhez, a vidéki élet minőségének javításához, valamint a hagyományok és kulturális értékek megőrzéséhez. Összességében a MAHOP végrehajtása a legtöbb területen pozitív hatással lesz a tágabb értelemben vett környezetre. A környezeti értékelés során vizsgált 21 értékelési kategória nem csak a klasszikusnak tekinthető környezeti elemeket és rendszereket tartalmazza, hanem olyan „struktúrákat” is, amelyek a környezet és a természet jó állapotának fenntartásához nélkülözhetetlenek.

¹ 18/2013. (III.28.) OGY határozat a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról

A MAHOP átfogó környezeti hatásai (folyt.)

A MAHOP leginkább **pozitív hatásai** a következő területeken várhatók, azaz ezek azok a területek, ahol a Program „erősnek” mondható:

- a környezetvédelmi szempontokat figyelembevevő halgazdálkodás szemléletének terjedése; fenntartható térségi gazdálkodási, komplex környezetgazdálkodási rendszerek terjedése;
- szélsőséges éghajlati helyzetek következményei elleni védelem (tulajdonképpen: adaptációs képesség);
- megújuló energiaforrások használatának növekedése;
- (felszíni és felszín alatti) vizek minősége, jó ökológiai állapot megőrzése;
- egészségmegőrzés és ételmiszerbiztonság növelése;
- a lakosság környezettudatosságának növelése, fenntartható fogyasztási szokások elterjesztése.

Semleges (vagy kisebb mértékben pozitív) hatás várható a következő területeken:

- talaj és földtani értékek minősége;
- különböző védett területek védelme;
- kémiai és mikrobiológiai kockázatok mérséklése;
- táji kulturális örökség fenntartható használata terén.

Néhány területen - következményükben elhanyagolható mértékű - negatív hatások vetíthetők előre:

- globális és lokális léptékű légszennyezés;
- energia- és anyagigény növekedése.

Meg kell jegyezni, hogy e negatív hatások mértéke, jelentősége nagy valószínűséggel csekély lesz.

A MAHOP egyik környezeti szempontból kiemelt jelentőségű eleme a Víz Keretirányelv végrehajtásának támogatása. A program elmaradása esetén és a hazai költségvetési helyzet kilátásainak ismeretében (a hazai források várható hiánya miatt) a halastavak jó ökológiai potenciáljának elérése és megőrzése veszélybe kerülhet. Lényeges az egészséges táplálkozás és a környezetkímélő halgazdálkodás meghonosításának és elterjesztésének ügye. A MAHOP elmaradása esetén, hazai források hiányában nem lehetne támogatni az e téren kibontakozó kedvező folyamatokat, különösen a hazai halfajok fogyasztásának promóciója területén.

Összességében megállapítható, hogy a hazai tógazdasági haltermelés pozitív hatással van Magyarország környezeti állapotára és természeti kincseinknek megőrzésére. A hazai tógazdaságok jelentős mértékű ökoszisztéma szolgáltatásokat nyújtanak, melyek kompenzációja azonban nem teljes körűen megoldott, így versenyhátrányt jelenthetnek a tógazdaságok számára. Amennyiben elmaradna a MAHOP végrehajtása, az vízgazdálkodási zavarokhoz, a biodiverzitás csökkenéséhez, esetenként ökológiai katasztrófához vezetne. Tavak száradnának ki (számolnának fel), munkahelyek szűnnének meg.

**A MAHOP-hoz
fűzött SKV
javaslatok**

1. Javasoljuk az átfogó, társadalmi-fogyasztói szemléletformáló marketingtevékenységek megvalósulásának támogatását a minőségi, egészséges hazai haltermékek vonatkozásában.
2. Javasoljuk elősegíteni a halgazdaságban résztvevők közötti tudásmegosztást az alábbi területeken: innovatív technológiák, anyag- és energiatakarékosság, megújuló energiaforrások alkalmazása, adatgyűjtés és információ feldolgozás.
3. Javasoljuk a halgazdálkodással foglalkozó közép fokú szakképzések és a halász-mester képzés javítását, e kompetenciák ismeretanyagának bővítését a legújabb innovatív technológiák tananyagba való integrálásával.
4. Javasoljuk, hogy a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia munkahelyi körülményekkel kapcsolatos céljának megvalósulását segítve készüljön útmutató a halgazdasági munkahelyi körülmények javítására, továbbá végezzenek a halgazdálkodás területén dolgozó munkavállalók, vállalkozók körében elégedettségi felmérést.
5. Javasoljuk a halászathoz kapcsolódó nemzeti örökség támogatását (pl. halászati múzeumok, hagyományos eszközök bemutatása), illetve erdei iskolák létesítését a tógazdaságokban.
6. A természeti erőforrások használatának megfelelő beárazásra vonatkozó NFFS cél elősegítése érdekében javasoljuk, hogy készüljön módszertani útmutató a halgazdálkodással kapcsolatos ökoszisztéma szolgáltatások monetáris értékelésére, melynek számítási alapja a tógazdasági haltermelés természetes hozama (kg/ha).
7. A helyi gazdaság fejlesztése és a népesség egészségi állapotának javítása érdekében javasoljuk a helyi haltermékek szerepének növelését a közétkeztetésben (pl. mintamenza program).
8. Javasoljuk a biodiverzitás megőrzésére irányuló intézkedések bemutatását demonstrációs projektek, kampányok, kiállítások, stb. segítségével a környezetudatosság növelésének érdekében
9. Javasoljuk, hogy a MAHOP keretében kiírt pályázatok elbírálása során élvezzenek előnyt azok a fejlesztések, amelyek megújuló energiaforrások, illetve az anyag- és energiatakarékosságot elősegítő technológiák használatával, illetve fenntartható vízgazdálkodással egészülnek ki.
10. Javasoljuk, hogy azon halgazdaságokban, ahol az intenzív üzemi haltermelés során szükség van a víz levegőztetésére, az energiaigény kielégítése villamosenergiát termelő megújuló energiaforrás alkalmazásával történjen.
11. Javasoljuk a beruházások során a kotrási tevékenység minimalizálását a légszennyező hatás csökkentése (erő/munkagépek), a nagy mennyiségű hulladék képződés elkerülése, valamint az érintett bentonikus fajok védelme érdekében.
12. Javasoljuk a meder állagjavítására irányuló kotrási tevékenység során kitermelt iszap hasznosítását a mezőgazdaságban.

**A MAHOP-hoz
fűzött SKV
javaslatok (folyt.)**

13. Javasoljuk a tervezett termelésbővítés környezeti állapotra gyakorolt hatásának részletes, előzetes vizsgálatát. Mivel a MAHOP jelentős csökkentést irányoz elő e tekintetben, javasoljuk az extenzív és intenzív technológiák környezeti indikátorokkal való nyomon követését, továbbá önkéntes vállaláson alapuló Akvakultúra Környezetgazdálkodási Program (AKP) kidolgozását.
14. Az energiahatékonyság javítása érdekében javasoljuk a kiszolgáló épületek épületenergetikai korszerűsítésének támogatását.
15. A fenntartható akvakultúrára való áttérés során javasoljuk a megújuló energiaforrások, az anyag- és energiatakarékos technológiák alkalmazásának, valamint a komplex „ipari ökológiai” környezetgazdálkodási rendszerek kialakításának előtérbe helyezését.
16. Javasoljuk, hogy a beruházások megvalósítása során törekedjenek a keletkező hulladékok (építési, bontási hulladék, csomagolási hulladék stb.) minimalizálására, illetve azok megfelelő kezelésére, továbbá javasoljuk a szennyvíz mennyiségi és minőségi javulását segítő technológiák alkalmazását.
17. Javasoljuk a feldolgozott haltermékek előállítás, tárolása és értékesítése során az élelmiszerbiztonsági előírások felülvizsgálatát, valamint támogatott halpromóciós akciók keretében a vásárlók tájékoztatásának bővítését a hazai akvakultúra-termékekkel szembeni bizalom és kereslet növelése érdekében.
18. A megnövekedő gépjárműforgalomból származó káros kibocsátás mérséklése érdekében javasoljuk a környezetbarát közlekedési módokat támogató infrastruktúra (pl. kerékpárutak és biztonságos tárolók) építését a rekreációs célokat is szolgáló halastavaknál.
19. A felszíni és felszín alatti vizek mennyiségi és minőségi védelme, valamint a pontszerű és diffúz szennyező-forrásokkal szembeni fellépés sikeressége érdekében az új halastavak létesítésekor teremtsék meg az összhangot a Víz Keretirányelvben és a helyi Vízgyűjtő-gazdálkodási Tervben szereplő célokkal és intézkedésekkel.
20. Javasoljuk a halastavaknál a felszíni vízminőség rendszeres monitoringját és a zöldhatósággal egyeztetett indikátorokkal való nyomon követését, valamint a meglévő Jó Tógazdálkodási Gyakorlat (JTGy) átdolgozását és környezeti indikátorokkal történő kibővítését.
21. A felszíni vizek védelmének érdekében javasoljuk az akvakultúrába történő beruházások esetében a tavas, illetve a gyökérszénázás szennyvíztisztítás lehetőségének megvizsgálását.
22. Javasoljuk, hogy – amennyiben közvetlen halgazdálkodási célú termálvíz kivétel történik –, a lehetőségekhez mérten valósuljon meg a többlépcsős (kaszád) termálvíz hő hasznosítás.
23. A talaj és a földtani közeg védelme érdekében javasoljuk, hogy a MAHOP végrehajtása során vizsgálják meg, hogy termálvíz kitermelés nélkül is megoldható-e a geotermikus energia hasznosítása a halgazdálkodás fejlesztése során.

**A MAHOP-hoz
fűzött SKV
javaslatok (folyt.)**

24. Javasoljuk, hogy az ideális halközösség elérése érdekében a MAHOP végrehajtásának monitorozása során minden természetes vizünkre, folyószakaszunkra állapítsanak meg egy kvantifikálható, ideális halközösséget és törekedjenek ennek elérésére és fenntartására.
25. Javasoljuk, hogy a védett és érzékeny, valamint Natura 2000 területként kijelölt halastavakon elsősorban extenzív halgazdálkodást folytassanak és az ilyen típusú gazdálkodást kiemelten támogassák.
26. Javasoljuk a halgazdálkodás során a felhasznált vegyszerek és gyógyszerek mennyiségének csökkentését a jobb minőségű halhús elérésének érdekében.
27. Javasoljuk, hogy a MAHOP végrehajtása során készüljön a szélesebb nyilvánosság számára szemléletformáló kiadvány a magyar halgazdálkodásról, különös tekintettel halgazdálkodási tevékenységek környezeti, fenntarthatósági vonatkozásainak bemutatására.
28. Preferálni kell a természetes megjelenésű halastavak létesítését és ökológiai hálózatba illeszkedő, hálózatot létesítő fejlesztéseket.
29. (1) A táji értékekben gazdag területeken előnyben kell részesíteni a tájképvédelmi szempontokat tartalmazó fejlesztéseket.
(2) A jelentős vízjárási és tájváltoztatási hatások miatt javasolt, hogy az egyes halastó létesítési projekteket környezeti hatásvizsgálat mellett stratégiai környezeti vizsgálat is megelőzze, ha egy kedvezményezett által, vagy egy járásban (kistáj) egyidejűleg (7 éves időszakon belül) létesített összes vízfelület meghaladja a 300 hektárt.
30. Az árvízvédelmi, halászati és területfejlesztési feladatok helyi összhangját komplex térségi tájgazdálkodási rendszerek támogatásával kell biztosítani.
31. Javasoljuk az ökológiai gazdálkodás keretében előállított, minősített biohaltermékek előállításának és népszerűsítésének kiemelt támogatását.
32. Javasoljuk, hogy a MAHOP végrehajtása keretében készüljön intézményfejlesztési terv, amely, többek között kitér:
 33. a) szemléletformálási, oktatási-képzési teendők szakmai koordinációjára („halgazdálkodási tudásközpont”),
 - b) szakmai, módszertani feladatok összehangolására („módszertani központ”),
 - c) szakértői hálózat kiépítésére.